EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 3.6.2025
COM(2025) 267 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE

2014.–2020. aasta õigusprogrammi järelhindamise ja 2021.–2027. aasta õigusprogrammi vahehindamise kohta

{SWD(2025) 134 final}

1. Sissejuhatus

Käesolevas aruandes esitatakse õigusprogrammi hindamise tulemused[1]. Hindamise viis läbi Euroopa Komisjon. Hindamine koosneb kahest osast. Esimene osa on 2014.–2020. aasta õigusprogrammi[2] järelhindamine, milles analüüsitakse programmi pikemaajalist mõju ja mõju kestlikkust, tuginedes 2022. aastal lõpule jõudnud järelhindamise esimese osa[3] tulemustele. Teine osa on 2021.–2027. aasta õigusprogrammi[4] vahehindamine, milles hinnatakse programmi esialgseid saavutusi. Kooskõlas parema õigusloome suunistega[5] on kaht programmi hinnatud tulemuslikkuse, tõhususe, sidususe, ELi lisaväärtuse ja asjakohasuse kriteeriumide seisukohast.

Õigusprogramm on alates 2014. aastast aidanud kaasa õigusriigi põhimõttel rajaneva Euroopa õigusruumi arengule. Ajavahemikul 2014–2020 soodustati programmiga vastastikusel tunnustamisel ja usaldusel põhineva õigusruumi edasiarendamist Euroopa Liidus i) tsiviil- ja kriminaalasjades tehtava õigusalase koostöö edendamise ning ii) kohtunike ja muude õiguspraktikute koolituse toetamise abil. Alates 2021. aastast on õigusprogrammiga jätkuvalt aidatud edasi arendada Euroopa õigusruumi, mis põhineb õigusriigil, sealhulgas kohtusüsteemi sõltumatusel ja erapooletusel, vastastikusel tunnustamisel ja usaldusel ning õigusalasel koostööl. Programmi eesmärk on tugevdada demokraatiat, õigusriigi põhimõtet ja põhiõiguste kaitset.

Hindamine põhineb välisekspertide tehtud toetava uuringu tulemusena kogutud tõenditel[6]. Hindamisel i) analüüsitakse varasema mõjuhinnangu[7] põhjal ettepanekut kultuuri, õiguste ja väärtustega seotud Euroopa programmi kohta ning ii) võetakse arvesse nii 2014.–2020. aasta programmi vahehindamise[8] kui ka 2014.–2020. aasta programmi järelhindamise esimese osa[9] tulemusi. 2021.–2027. aasta õigusprogrammi vahehindamine põhineb 2014.–2020. aasta programmi järelhindamise esimese ja teise osa tulemustel[10].

Järelhindamine hõlmab 2014.–2020. aasta õigusprogrammi rakendamist ajavahemikul 1. jaanuarist 2014 kuni 31. detsembrini 2020 ning kogu programmitegevust, mis osalevates riikides sel ajal aset leidis. Vahehindamine hõlmab 2021.–2027. aasta õigusprogrammi rakendamist ajavahemikul 1. jaanuarist 2021 kuni 31. detsembrini 2023 ning kogu tegevust, mis osalevates riikides sel ajal aset leidis.

Hindamisel konsulteeriti paljude eri sidusrühmadega, kelle hulka kuulusid järgmiste poolte esindajad: i) ELi liikmesriigid, kes on esindatud asjaomastes programmikomiteedes; ii) programmist toetuse taotlejad ja saajad; iii) ametid; iv) kodanikuühiskonna organisatsioonid, v) üldsus[11].

Käesolevas aruandes tehakse kokkuvõte peamistest hindamistulemustest ning muu hulgas analüüsitakse kahe programmi (st 2014.–2020. aasta programm ja 2021.–2027. aasta

[1] Vt komisjoni talituste töödokument, mis on aruandele lisatud.
[2] 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1382/2013, ELT L 354, 28.12.2013, lk 73–83, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1382/oj.
[3] Arvestades, et märkimisväärne osa projektidest oli 2021. aastal alles pooleli, anti 2014.–2020. aasta õigusprogrammi järelhindamise esimeses osas (COM(2022) 121 final) ülevaade rahaliste vahendite jaotumisest ja hinnati esialgseid saavutusi. Käesolev aruanne kujutab endast järelhindamise teist osa, milles keskendutakse 2014.–2020. aasta õigusprogrammi pikaajalisele mõjule ja mõju kestlikkusele.
[4] 28. aprilli 2021. aasta määrus (EL) 2021/693, ELT L 156, 5.5.2021, lk 21–38, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/693/oj.
[5] Parem õigusloome: suunised ja vahendid.
[6] Tuvastati teatavad andmete kvaliteediga seotud probleemid, eriti mis puudutab 2014.–2020. aasta õigusprogrammi andmete kättesaadavust ja analüüsi; need probleemid püüti võimaluste piires lahendada, et tagada usaldusväärsed tulemused.
[7] SWD(2018) 290 final.
[8] COM(2018) 507 final.
[9] COM(2022) 121 final.
[10] Kuigi 2014.–2020. aasta õigusprogrammi järelhindamiseks (teine osa) ja 2021.–2027. aasta õigusprogrammi vahehindamiseks koguti andmeid samal ajal, oli üldine hindamismenetlus üles ehitatud ja kavandatud nii, et järelhindamise tulemusi oleks võimalik kasutada vahehindamise analüüsiks.
[11] Sõltuvalt sidusrühmadest kasutati spetsiaalseid meetodeid ja vahendeid: avalikud veebikonsultatsioonid (küsimustikud), intervjuud ja sihtuuringud. Sel viisil täiendati andmeid ja teavet, mis oli kogutud muude meetodite, näiteks dokumentide analüüsi ja juhtumiuuringute abil.

programm) koostoimet. Seejuures esitatakse tähelepanekuid ja parandusettepanekuid, mida komisjon võiks kaaluda 2021.–2027. aasta programmitöö perioodiks ning ka järgmiseks rahastamistsükliks.

2. Peamised hindamistulemused

Järgmistes punktides on peamised hindamistulemused esitatud viie hindamiskriteeriumi kaupa ning eraldi alapunktides kummagi programmi kohta[12].

2.1. Tulemuslikkus

2014.–2020. aasta õigusprogramm

Järelhindamise tulemusena kinnitati, et programmi rakendamine tagas oodatud tulemused kõigi erieesmärkide lõikes.

Õigusalase koolitusega seotud erieesmärgi puhul kasutati näitajana programmiga rahastatud koolitusmeetmetes osalenud kohtunike ja muude õigusalatöötajate arvu ja protsentuaalset osakaalu. Koolitusel osalejate arvu künnis (16 000) saavutati juba 2017. aastal, protsentuaalse osakaalu künnis (13 %)[13] aga 2020. aastal, eeldatavalt õigusprogrammi sihtrühma laienemise ja õiguskonteksti muutuste tõttu. Seepärast oli selle valdkonna jätkuv rahastamine 2014.–2020. aasta õigusprogrammi raames tulemuslik, sest tänu sellele said õiguspraktikud osaleda koolitusel.

Üldjoontes aitas programm ettenähtust varem saavutada eesmärgi, et 2020. aastaks oleks 800 000 õiguspraktikut läbinud liidu õiguse alase koolituse[14]. Kuigi seda saavutust ei saa omistada üksnes õigusprogrammile, selgus sidusrühmadega konsulteerimise käigus, et koolitus oli enim mainitud tegevus, mida rahastatud projektidega seostati. Peaaegu kõik uuringus osalenud toetusesaajad (96 %) märkisid, et tänu koolitusele omandasid nad uusi oskusi ja teadmisi.

2014.–2020. aasta programmi raames saavutati märkimisväärne arv eesmärke, kuigi mitte kõik neist eesmärkidest ei olnud seotud õigusalase koostöö edendamisega. Olgugi, et selle valdkonna saavutusi ei saa seostada üksnes õigusprogrammiga, tõendasid kvalitatiivsed andmed usaldusväärselt programmi tulemuslikkust.

2014.–2020. aasta programmi raames saavutati ka Euroopa karistusregistrite infosüsteemi (ECRIS) teabevahetustoimingute koguarvu eesmärk[15, 16, 17]. Järelhindamise käigus kogutud kvalitatiivsete tõendite kohaselt on programmi tulemuslikkuse seisukohast keskse tähtsusega nii ELi eri liikmesriikide kohtunikkonna liikmete vastastikune usaldus kui ka liidu õiguse järjepidev rakendamine. Sidusrühmad, kellega hindamise käigus konsulteeriti, leidsid, et õigusalasesse koostöösse tehtavate investeeringutega edendatakse liidu õiguse tulemuslikku ja terviklikku rakendamist. Õppetegevuse soodustamisel on iseäranis sobivaks osutunud projektid, mille raames pakutakse kohtutes tuge õiguspraktikutele ja edendatakse kriminaalhoolduspraktikat. Konsulteerimise tulemusena selgus, et programmiga õnnestus levitada parimat tava selliste oluliste probleemidega tegelemiseks, nagu sooline vägivald ja vaimne tervis kriminaalõigussüsteemides. Üks eesmärk jäi aga saavutamata. Nimelt ei õnnestunud täita eesmärki lühendada 2020. aastaks kümnele päevale keskmist aega, mis kulub Euroopa vahistamismääruse alusel tagaotsitava isiku üleandmiseks taotlevale riigile. Sellest

[12] Lisaks nimetatakse käesolevas aruandes 2014.–2020. aasta programmi eelmiseks programmiks ja 2021.–2027. aasta programmi praeguseks programmiks.
[13] Toetust saanud osalejate arvu ja õiguspraktikute koguarvu suhe.
[14] 2016. aastal oli see arv tõusnud juba 820 000-le.
[15] Nõukogu otsus 2009/316/JSK.
[16] ECRIS on detsentraliseeritud IT-süsteem, mida liikmesriikide keskasutused kasutavad teabe vahetamiseks kurjategijate kohta.
[17] 2020. aastaks seatud lõppeesmärk 3 500 000 teabevahetustoimingut ületati enam kui 500 000-ga (kokku 4 136 249 teabevahetustoimingut).

eesmärgist jäi puudu 11 päeva[18] (st see menetlus kestab endiselt keskmiselt 21 päeva). Seda suundumust saab tõenäoliselt selgitada sellega, et liikmesriigid on üleandmismenetluse kestust nähtavasti pigem pikendanud, samuti COVID-19 pandeemia mõjuga.

2014.–2020. aasta programmiga ületati suurel määral ka individuaalsete veebisaidikülastuste arvu eesmärk ELi e-õiguskeskkonna portaalis;[19] see arv oli programmis määratud õiguskaitse kättesaadavuse kriteeriumiks. Analüüs kinnitas, et konsulteeritud sidusrühmade arvates on e-õiguskeskkonna portaal oluline vahend teabe kättesaadavaks tegemiseks. Peale selle rõhutati konsulteerimisel saadud tagasisides, et 2014.–2020. aasta programmiga õnnestus suurendada teadlikkust kuriteoohvreid toetavate spetsialistide tähtsast rollist. Programmi raames elluviidud projektidega aidati juhtida tähelepanu sellele, kuidas need spetsialistid kuriteoohvreid kohtumenetluste ajal usaldusisikuna abistavad.

Mis puudutab aga programmi erieesmärki toetada uimastipoliitika valdkonna algatusi seoses õigusalase koostöö ja kuritegude ennetamise aspektidega, siis jäi programmi raames saavutamata eesmärk hinnata kindel arv uusi psühhoaktiivseid aineid[20]. Euroopa Liidu Uimastiameti arvamuse kohaselt ei ole hinnatud ainete arvu puhul täheldatud languse põhjus selge. On võimalik, et kõnealune arv on vähenenud tänu rangemale kontrollile ja sekkumismeetmetele nende ainete müügi ja tarbimise vähendamiseks.

Programmi ülesehitus võimaldas vajalikku paindlikkust, et viia ellu mitut riiki hõlmavaid projekte. Samuti aidati projektidega levitada teadmisi ja parimat tava osalevates riikides. Projektides osalejate riikidevahelised võrgustikud, mis programmi rahastuse toel loodi, jätkasid tegevust ka pärast projektide lõppu. Programmi raames loodud pikaajalised partnerlussuhted soodustasid vastastikust õpet ja seega suurendasid nii rahastatud organisatsioonide tegevussuutlikkust kui ka tulemuste kestlikkust. Rahalised vahendid jaotati kõigi liikmesriikide vahel, kusjuures rahastatud projektides osales kõige rohkem Itaaliast, Belgiast ja Hispaaniast pärit organisatsioone.

Märkimisväärne on ka see, et 2014.–2020. aasta õigusprogrammiga edendati digitaliseerimist. Kuigi digitaliseerimise edendamine ei olnud programmi eesmärkide hulgas, ajendasid COVID-19 pandeemiaga kaasnenud piirangud otsima alternatiivseid viise koolituse korraldamiseks ja koostöö tegemiseks projektikonsortsiumides. Seega kiirendati programmiga digitaliseerimist eri liiki tegevuste rahastamise kaudu, mille hulka kuulus ka infotehnoloogiaga (IT) seotud tegevus asjaomases valdkonnas. Sellegipoolest nähtub projektidega seotud tõenditest, et digivahendite kasutuselevõtt on olnud ebaühtlane. Õiguspraktikutele seadsid takistusi osalejate digikirjaoskuse erinev tase ja ka liikmesriikide digitaristute erinevused.

Lisaks juhiti sidusrühmadega konsulteerimisel tähelepanu sellele, et 2014.–2020. aasta õigusprogrammi raames oleks võinud pakkuda üldsuse liikmetele rohkem abi juurdepääsul kodanikuühiskonna organisatsioonide osutatavatele sotsiaalsetele tugiteenustele. Veel üks probleem oli see, et projektide sihtrühmade hulgas oli vähe kohtunikke. Seda võib peamiselt selgitada asjaoluga, et tavaliselt ei jää kohtunikel kohtutöö kõrvalt aega muuks tegevuseks.

2021.–2027. aasta õigusprogramm

2021.–2027. aasta õigusprogrammi vahehindamise tulemusena selgus, et programm on seni olnud oma eesmärkide saavutamisel tulemuslik. Näiteks on ületatud õigusalase koolituse ja koostööga seotud eesmärgid, olenemata väliste tegurite – nt COVID-19 pandeemia ja poliitiline olukord mõnes liikmesriigis – negatiivsest mõjust. Üldjoones nähtub selle

[18] Andmete kohaselt pikenes see keskmine aeg 16,7 päevalt 2019. aastal 21,26 päevale 2020. aastal.
[19] Näitajaga määrati eesmärgiks, et kõnealune arv suureneks aastas 20 % võrreldes lähtetasemega 441 000. 2020. aastal oli individuaalsete veebisaidikülastuste koguarv 4 619 548.
[20] Uute hinnatud ainete arv on vähenenud alates 2015. aastast. Ajavahemikul 2016–2020 oli hinnatud ainete arv ligikaudu 50. 2020. aastaks oli programmis seatud eesmärk hinnata 95 uut ainet, kuid hinnati üksnes 46 uut ainet.

vahehindamise jaoks kogutud andmetest, et programm toimib hästi, kusjuures enamik sidusrühmi usub, et programm on edukas ja samuti kooskõlas ELi õigusalase tegevuskava üldiste eesmärkidega.

Võrreldes eelmise programmiga on 2021.–2027. aasta õigusprogrammil järelhindamise tulemuste kohaselt i) paremad programmijuhtimis- ja haldusmenetlused ning ii) paremad järelevalvemehhanismid[21] ja andmete kogumise vahendid rahastatud projektide tulemuslikkuse jälgimiseks.

Sidusrühmadega konsulteerimisel juhiti samuti tähelepanu sellele, et 2021.–2027. aasta õigusprogrammi toetusesaajate arvates on nende projektid aidanud programmi eesmärkide saavutamisele kaasa suuremal määral kui varasemad, 2014.–2020. aasta programmi projektid. Mõlemas programmis olid ja on jätkuvalt olulisel kohal samad valdkonnad (st liidu õiguse rakendamise parandamine, koolitus ja üldsuse teadlikkuse suurendamine). Sellegipoolest on 2021.–2027. aasta õigusprogrammi toetusesaajad enda sõnul oma tegevusega panustanud kodanikuühiskonna organisatsioonide teenustele juurdepääsu parandamisse ja piiriüleste süsteemide koostalitlusvõime suurendamisse rohkem kui varasema programmi projektid ja tegevused. See osutab sellele, et edusamme on tehtud valdkondades, mida varem peeti problemaatilisemaks. Üldjoontes on 2021.–2027. aasta õigusprogramm tänu terviklikule lähenemisviisile ja sihipärastele algatustele aidanud märkimisväärselt kaasa sihtrühmade teadmiste, oskuste ja käitumismustrite parandamisele ning seega on sel suur potentsiaal pikaajaliseks mõjuks. Toetusesaajate hulgas tehtud uuringute kohaselt on 2021.–2027. aasta õigusprogrammiga suurendatud osalejate teadlikkust õigusriigi põhimõtte ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta tähtsusest, kusjuures nende teadmiste tase on märgatavalt kõrgem kui üldsuse seas. See näitab, et inimestel, kelleni programmi tegevuste käigus jõutakse, on paremad teadmised ja arusaam nii liidu õigusest kui ka õigusriigi põhimõttest. Eelmise programmitöö perioodi tulemuste jätkuna on üha olulisemal kohal projektides käsitletavad õigusriigi põhimõttega seotud aspektid.

Sidusrühmad ja toetusesaajad arvavad, et programmi tulemused jäävad kestlikul viisil püsima[22]. 2021.–2027. aasta õigusprogrammi mõju kajastub juba selle raames loodud sidemetes ja võrgustikes, mis annab alust eeldada, et programmil on suure tõenäosusega pikaajaline mõju. Mõju on suurendanud ka koolitusmaterjalide kättesaadavus eri keeltes, tänu millele jõuavad programmi tulemused laiema sihtrühmani ja neid saab õigusvaldkonnas kaua kasutada. Suur enamik toetusesaajatest leidis, et nende projektidel on potentsiaal i) aidata kujundada tulevasi õigusakte (nt ohvrite õiguste valdkonnas), ii) parandada õigusvaldkonna tavasid ning iii) seada uusi ELi norme õigusalaseks koostööks ja õiguskaitse kättesaadavuse tagamiseks. Samal ajal väljendas osa toetusesaajaid ka muret selle üle, et nende algatuste jätkumine sõltub liidu rahalistest vahenditest. Selline sõltuvus võib vähendada toetusesaajate panust uute teemade analüüsimisse ja nende võimet reageerida hiljutistele muudatustele;[23] see võib omakorda piirata programmi pikaajalisemat mõju.

Programmi raames rahastatud teavitustegevusega on teavitatud ja kaasatud suurt hulka sidusrühmi, nagu nähtub tõsiasjast, et eri algatuste abil on jõutud paljude inimesteni[24]. Kriminaalasju käsitlevate e-õiguskeskkonna portaali veebilehtede külastatavus kasvas 2021.–2022. aastal 76 %, kusjuures 2022. aastal oli individuaalsete külastuste arv 2,25 miljonit, mis näitab, et liikmesriikides tuntakse justiitssüsteemi vastu üha enam huvi. Peamine allikas, kust

[21] Tulemuslikkuse jälgimise raamistik töötati välja selleks, et võtta arvesse 2018. aasta mõjuhinnangus ja eelmise programmi järelhindamise esimeses osas esitatud soovitusi.
[22] Suur osa toetusesaajatest (94 %) usub, et nende projektide mõju jääb pärast lõpetamist püsima.
[23] Nt uute õigusaktide (nt tehisintellekti käsitleva määruse) vastuvõtmine.
[24] Programmi järelevalveandmete kohaselt jõuti teadlikkuse suurendamise tegevuse abil 201 888 inimeseni ning 379 vastastikuse õppe tegevuses osales lausa 2 288 580 inimest.

saada teavet õigusprogrammi ja selle rahastamisvõimaluste kohta, on endiselt ELi rahastamis- ja hankeportaal[25]. Sidusrühmadega konsulteerimisel kogutud tõendite kohaselt on kahanenud riigi, piirkonna või kohaliku omavalitsuse tasandil programmist teadlikkuse suurendamiseks elluviidava teavitustegevuse osakaal – kui eelmisel rahastamisperioodil oli see 8,7 %, siis praegusel rahastamisperioodil on see 3,7 %. Sellegipoolest märkis 71,6 % nii edukatest kui ka tagasilükatud taotlejatest, et tänu rahastamisperioodi 2014–2020 tulemustele on teadlikkus 2021.–2027. aasta õigusprogrammist võimalike taotlejate seas hea. Käesoleva hindamise tarbeks kogutud tõendite kohaselt on teadlikkus eri sidusrühmade hulgas aga erinev. Kõrghariduse valdkonna sidusrühmad ja avaliku sektori asutused teatasid suuremast teadlikkuse tasemest kui kodanikuühiskonna organisatsioonid. See osutab sellele, et kuigi programmi teavitustegevus on tulemuslik, ei pruugi see jõuda võrdselt kõigi sektoriteni. Seda võib selgitada programmi tehnilise laadiga ja asjaoluga, et selles keskendutakse peamiselt kohtunike ja kohtutöötajate konkreetsetele vajadustele. Peale selle võib olla vaja edendada teavitustegevust mõningates ELi piirkondades, et veelgi suurendada programmi üldist tulemuslikkust ja partnerlussuhete mitmekesisust liikmesriikides. Kuigi geograafiline tasakaal ei ole iseenesest programmi üks eesmärkidest, nähtus andmetest, et 2023. aasta lõpuni taotlesid ja said teatavates liikmesriikides asuvad organisatsioonid rahastust sagedamini kui teistes liikmesriikides asuvad organisatsioonid.

Alates COVID-19 pandeemia puhkemisest on programmi raames pandud rohkem rõhku digitaliseerimisele. Toetusesaajad on hakanud oma tegevuses üha rohkem kasutama digivahendeid ning sellega omakorda suurendanud tulemuslikkust. Samal ajal on programmi raames alates pandeemia algusest pööratud suuremat tähelepanu soolõimele. See hõlmab järgmist: i) spetsiaalsete meetodite rakendamine, et koguda andmeid selle kohta, kuidas rahastatud tegevus mõjutab soolist võrdõiguslikkust; ii) sõnaselgemad soolise võrdõiguslikkuse nõuded projektikonkursside dokumentides ja hindamiskriteeriumides; iii) projektitaotluste soolise mõõtme sihtotstarbeline analüüs. Nõudega pöörata suuremat tähelepanu soolõime tagamisele õigusprogrammist kaasrahastatavates projektides parandati programmi tulemuslikkust, arvestades et tänu sellele vastasid sekkumismeetmed paremini sihtrühmade vajadustele. Enam kui 80 % rahastatud projektidest hõlmas meetmeid soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks ning taotlustes oli arvestatud soolise aspektiga. Käesolevaks hindamiseks kogutud tõendite kohaselt vajaksid teatavad taotlejad aga endiselt täiendavaid suuniseid, näiteks rohkem hea tava näiteid õigusprogrammi erieesmärkide kohta.

Üldjoontes on 2021.–2027. aasta õigusprogrammis suurendatud jõupingutusi, et tagada kaasamine, võidelda diskrimineerimise vastu ja toetada haavatavaid rühmi. See annab tunnistust sellest, et programmis järgitakse tulevikku suunatud lähenemisviisi õiglase ja võrdse justiitssüsteemi loomisele kogu ELis[26]. Õiguskaitse diskrimineerimisvaba kättesaadavus kõigile on praeguse programmi uus komponent, mille puhul võib juba täheldada tublisid edusamme, osaliselt tänu soolõimele ja mittediskrimineerimise põhimõtte arvestamisele kogu tegevuses, nagu on nõutav programmi õigusliku aluse kohaselt.

2.2. Tõhusus

2014.–2020. aasta õigusprogramm

Üldjoontes leiti hindamise tulemusena, et 2014.–2020. aasta õigusprogramm oli oma eesmärkide saavutamisel kulutõhus[27].

[25] ELi rahastamis- ja hankeportaal | Euroopa Komisjon.
[26] Ajavahemikul 2021–2023 oli ligikaudu 32 % programmi raames rahastatud projektidest seotud rändajate, pagulaste, LGBTI-inimeste ja puudega inimeste vajaduste täitmisega; 13 % projektidest oli suunatud laste õiguste kaitsmisele kohtumenetlustes.
[27] Arvestades tehtud investeeringutest saadud väärtust.

Toetusesaajatelt saadud tagasisides leidis suuresti kinnitust, et programmis osalemisest saadav kasu kaalub üles sellega kaasnevad kulud. Kasu seisneb peamiselt uute partnerluste loomises, mis omakorda soodustab i) kohtusüsteemis osalejate vastastikust usaldust, ii) liidu õiguse rakendamist ja kohaldamist ning iii) teadlikkuse suurendamist põhiõigustest ja põhiõiguste kaitset.

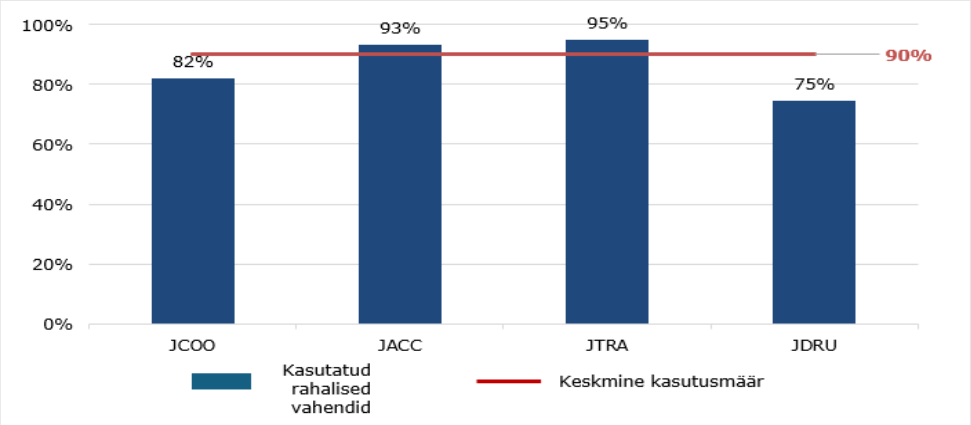
Vaatamata sellele, et sidusrühmade hinnang programmile on üldjoontes positiivne, leidsid taotlejad (eeskätt esmakordsed taotlejad), et projektidele programmist rahastuse taotlemise protsess on sellega kaasneva halduskoormuse tõttu ressursi- ja ajamahukas. Kogenumad taotlejad pidasid protsessi endiselt koormavaks, kuigi vähemal määral kui esmakordsed taotlejad. Konsulteeritud sidusrühmad osutasid korduvalt ka sellele, et ulatuslikud aruandlusnõuded tekitavad halduskoormust, kusjuures kõige suuremad personalikulud on seotud haldustegevusega.

Olenemata nendest probleemidest pidasid sidusrühmad tähtsaks komisjoni meetmeid haldusprotsessi lihtsustamiseks. Kõige olulisemaks komisjoni tehtud lihtsustuseks pidasid konsulteeritud sidusrühmad taotlemisprotsessi digitaliseerimist ELi rahastamis- ja hankeportaali kasutuselevõtuga.

Määrusega (EL) nr 1382/2013[28] määrati perioodi 2014–2020 eelarveks 377 604 000 eurot ning igaks aastaks eraldatud summad määrati kindlaks iga-aastastes tööprogrammides. Käesoleva hindamise jaoks kogutud andmete kohaselt on toetusteks ja hangeteks kavandatud eelarvest (st 332 125 700 eurot) kulukohustustega kaetud üle 90 % (st enam kui 304 000 000 eurot).

Mis puudutab erieesmärke, siis oli õiguskaitse kättesaadavuse ja õigusalase koolituse erieesmärkideks ette nähtud rahaliste vahendite kasutamise määr (mis näitab, kui suur osa programmi jaoks kavandatud ja eraldatud rahalistest vahenditest on tegelikult antud toetustena programmi tegevusteks) pisut üle keskmise. Õigusalase koostöö ja uimastipoliitika jaoks eraldatud rahaliste vahendite kasutamise määr oli aga alla keskmise.

Joonis 1. Kasutada olnud eelarve kasutamise määr erieesmärkide kaupa

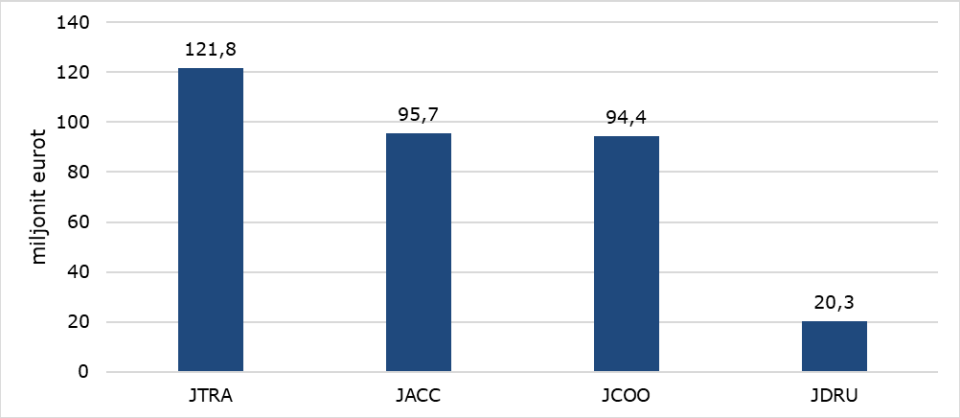

Allikas: programmi kohta kogutud andmed (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat). Akronüümid osutavad 2014.–2020. aasta õigusprogrammi erieesmärkidele: 1) kriminaal- ja tsiviilasjades tehtava õigusalase koostöö hõlbustamine ja toetamine (JCOO); 2) õigusalase koolituse toetamine ja edendamine (JTRA); 3) tegelik õiguskaitse kättesaadavus kõigile (JACC); 4) uimastipoliitika valdkonna algatuste toetamine seoses õigusalase koostöö ja kuritegude ennetamise aspektidega (JDRU).

[28] 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1382/2013, ELT L 354, 28.12.2013, lk 73–83, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1382/oj.

Kui kõrvutada rahaliste vahendite kasutamise suhtelist määra kavandatud eelarvega, on pilt mitmekesisem.

Joonis 2. Kavandatud eelarve erieesmärkide kaupa

Allikas: programmi kohta kogutud andmed (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat).

2014.–2020. aasta õigusprogramm oli tulemuslik oma eesmärkide saavutamisel ja rahaliste vahendite kasutamise määrast nähtub, et selle raames õnnestus ära kasutada peaaegu kõik kavandatud rahalised vahendid. Ühelt poolt aitas kõnealune kõrge kasutusmäär tagada rahaliste vahendite ulatusliku kasutamise. Teisalt oleks võinud kasutamata jäänud eelarvevahendeid (ehkki see summa ei olnud kuigi suur) kasutada selleks, et aidata veelgi rohkem kaasa programmi eesmärkide saavutamisele. Käesoleva hindamise jaoks tehtud intervjuudes leidis kinnitust, et eriti just esmakordsed toetusesaajad alahindasid projektide elluviimiseks vajalikke ressursse, mistõttu taotleti väiksemaid summasid kui programmi tasandil kavandatud. See järeldus on kooskõlas 2014.–2020. aasta õigusprogrammi järelhindamise esimeses osas kogutud tõenditega, mille kohaselt oli projektikulude alahindamine peamine põhjus, miks programmi eelarvet täielikult ära ei kasutatud.

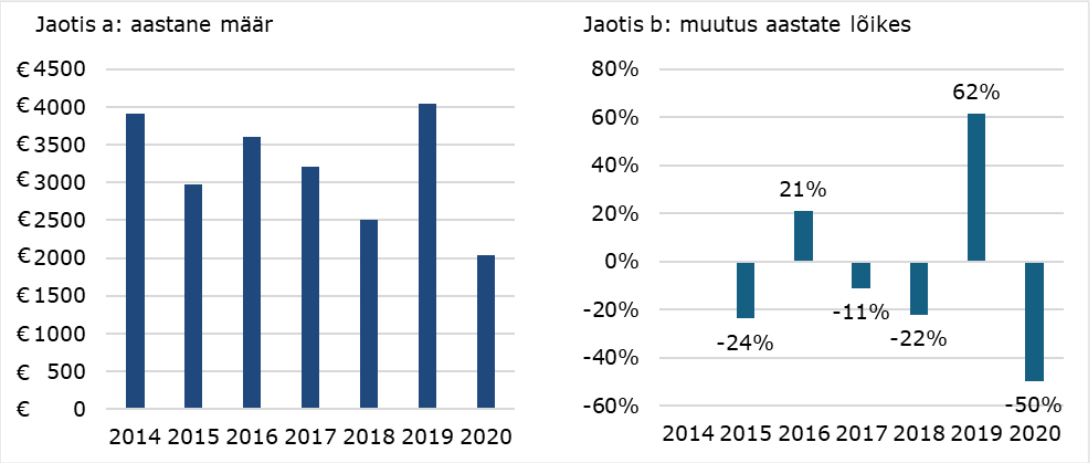
Tõhususe hindamiskriteeriumi täitmist analüüsiti ka kulutasuvuse määrade[29] abil, millega mõõdeti programmi konkreetse eesmärgi väljunditega seotud aastaseid kogukulusid. Näiteks analüüsiti hindamise käigus programmi investeeringuid koolitustegevusse ning kahte olulisse suuremahulisse IT-süsteemi, et teha kindlaks programmi tulemused õigusalase koostöö, õiguskaitse kättesaadavuse ja õigusalase koolituse vallas. Seega on need investeeringud kahte olulisse suuremahulisse IT-süsteemi ja koolitustegevusse head näitajad, mille alusel hinnata programmi kulutasuvust.

Esiteks analüüsiti hindamise käigus koolituskursusi ja selle põhjal leiti kulutasuvuse määr[30]. Iga-aastane kulutasuvuse määr vähenes 2018. aastani ning seejärel kahanes veelgi, jõudes madalaimale tasemele 2020. aastal. Koolitatud töötajate arv oli väikseim 2019. aastal ja suurim 2020. aastal. Koolitatud töötajate arvu kiiret muutust ja sellest tulenenud muutust seotud kuludes saab suuresti selgitada COVID-19 pandeemia mõjuga. Pandeemia puhkemine 2020. aastal tõi kaasa koolituskursuste digitaliseerimise kasvu. Tänu kaugkoolituse rahastamisele paranes programmi kulutasuvus. Nende näitajate puhul tuleb aga arvestada kontekstiga, nagu nähtub Euroopa õigusalase koolituse võrgustiku[31] tööst, milles on põhirõhk

[29] Kuigi nende määradega saab suhtelist kulutasuvust hinnata vaid ligikaudselt (kuna eelarve oli aastate lõikes erinev), annavad need siiski kestevandmetel põhineva ülevaate programmi tõhususest.
[30] Kulutasuvuse määra leidmiseks kaaluti programmi aastast kogueelarvet koolituskursustel osalenud inimeste koguarvuga.
[31] Määruses (EL) 2021/693, millega loodi 2021.–2027. aasta õigusprogramm, on sätestatud, et programmiga toetatakse Euroopa õigusalase koolituse võrgustiku kulusid ja et selleks antakse tegevustoetust ilma konkursikutseta.

otsesel suhtlusel. Võrgustikutöö ja otsene suhtlus olid endiselt olulised tegurid õigusalase koolituse kursuste kvaliteedi parandamisel.

Joonis 3. Kulutasuvuse määr – koolitatud kohtunike ja kohtutöötajate arv (2014–2020)

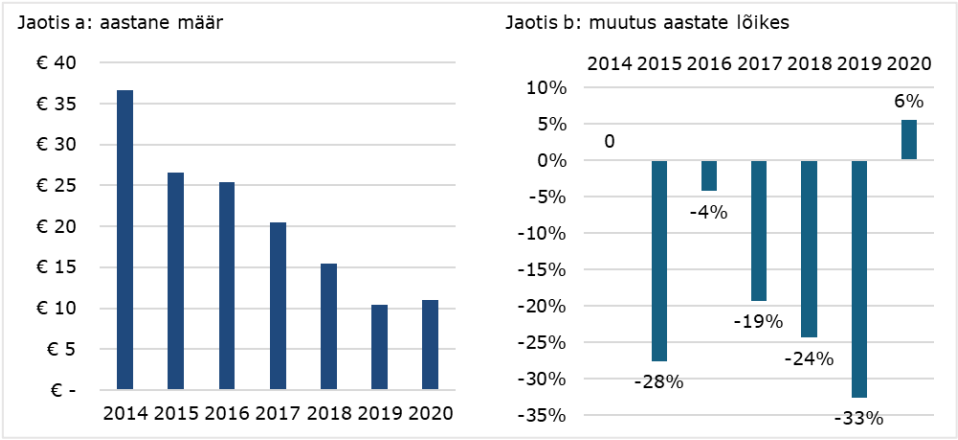

Allikas: programmi kohta kogutud andmed (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat).

Programmi kulutasuvust aitas suurendada ka Euroopa õigusalase koolituse võrgustiku Euroopa tasandil ellu viidud tegevus, mis tagas mastaabisäästu. Euroopa õigusalase koolituse võrgustik lõi toetava keskkonna ulatuslikuks ja mõjukaks õigusalaseks koolituseks. Selle tulemusena õnnestus programmi raames koolituskursuste korraldamist toetada väiksemate kuludega.

Programmi panust õigusalase koostöö edendamisse mõõdeti muude näitajate hulgas ka ECRISe teabevahetustoimingute arvu põhjal. See on seega hea viis kulutasuvuse hindamiseks. Kulud iga toimingu kohta vähenesid ajavahemikul 2014–2019 järjepidevalt. ECRISe teabevahetustoimingute arv kasvas aastate jooksul samuti, tänu millele paranes omakorda kulude ja tulemuste suhe. Ka ECRISe teabevahetustoimingute arvu mõjutas pandeemia (suurendades mõnevõrra kulusid), kuigi väga vähesel määral.

Joonis 4. Kulutasuvus – ECRISe teabevahetustoimingud (2014–2020)

Allikas: ECRISe kohta kogutud andmed (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat).

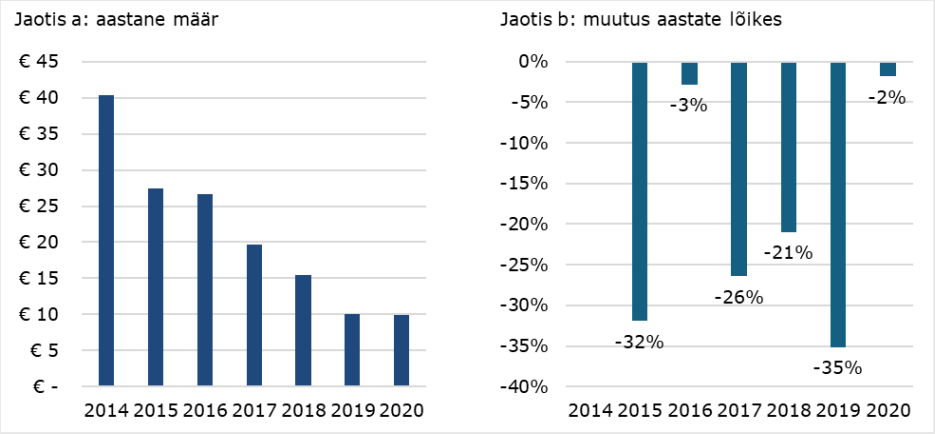
Kerget kulude tõusu 2020. aastal saab peamiselt seostada liikmesriikide pädevate asutuste tegevusmahu vähenemisega[32]. Muu hulgas tulenes see kaugtööst ja kvalifitseeritud töötajate

[32] Vastavalt Eurojusti andmetele. Kättesaadavad aadressil https://db.eurocrim.org/db/en/doc/3528.pdf.

nappusest. Pärast lühikest üleminekuperioodi taastus tegevus aga tavapärasele tasemele. Selle tulemusena suurendas tegevusmahu vähenemine ECRISe käitamise maksumust üksnes mõnevõrra. Kestevandmete seisukohast vähenes ajavahemikul 2014–2020 märkimisväärselt piirkulu (st ühe täiendava andmevahetusega kaasnevad kulud). Piirkulu märkimisväärne vähenemine annab tunnistust ECRISe kasulikkusest ja laiemas mõttes ka selle kulutasuvusest.

E-õiguskeskkonna portaali individuaalsete külastuste[33] arvu kasutati programmi mõjuhinnangus[34] lähendina, et mõõta seda, mil määral aitab programm tagada õiguskaitse kättesaadavuse. Nagu ECRISega seotud investeeringute puhulgi, vähenesid programmi rakendamise perioodil ka e-õiguskeskkonna portaali külastustega kaasnenud kulud. Programmi raames tehti investeeringuid e-õiguskeskkonna portaali laiendamisse, haldamisse ja sellega seotud teadlikkuse suurendamisse. Nende meetmete mõju kajastub portaali külastuste arvu suurenemises. Seega andis e-õiguskeskkonna portaali kasutamise määra kasv tunnistust suurema digistruktuuri rajamise kulutasuvusest.

Joonis 5. Kulutasuvuse määr – individuaalsed veebisaidikülastused e-õiguskeskkonna portaalis (2014–2020)

Allikas: e-õiguskeskkonna portaali kohta kogutud andmed (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat).

Kokkuvõttes nähtub kolme kulutasuvusnäitaja hindamisest, et koolitus ja loodud IT-süsteemide ulatuslikum kasutamine tagab programmi pikaajalise kulutasuvuse.

2021.–2027. aasta õigusprogramm

Hindamise jaoks kogutud tõendite kohaselt on 2021.–2027. aasta õigusprogramm seni olnud üldiselt kulutõhus. See tähendab, et programmi raames tehtavad investeeringud annavad optimaalseid tulemusi. Seda kinnitab ka sidusrühmade tagasiside – enamik vastanutest märkis, et 2021.–2027. aasta õigusprogrammist saadav kasu kaalub üles sellega kaasnevad kulud. Mis puudutab 2014.–2020. aasta õigusprogrammi, siis said sidusrühmad tänu koostööle ja pikaajalistele partnerlussuhetele kasu peamiselt järgmistel viisidel: i) suurem teadlikkus ja paremad teadmised programmis käsitletud küsimustest, ii) paremad oskused ning iii) suurem koostöö.

Programmijuhtimis- ja haldusmenetlused on 2021.–2027. aasta programmis võrreldes 2014.–2020. aasta programmiga aastate jooksul paranenud. Toetusesaajatel ja taotlejatel esineb endiselt probleeme taotlemisprotsessi ja aruandlusega seotud haldusülesannete täitmisel.

[33] E-õiguskeskkonna portaalis saavad inimesed internetis teavet õigusküsimuste, menetluste või õiguspraktikute kohta, kellelt saaks abi küsida.
[34] SWD(2018) 290 final

Nende haldusülesannete täitmine on ikka veel kulukas ja aeganõudev. Sellegipoolest tunnustasid paljud sidusrühmad ka täiustusi, mille on kaasa toonud komisjoni kehtestatud lihtsustatud menetlused.

Kuigi praegu on veel liiga vara teha lõplikke järeldusi, märkisid sidusrühmad üldiselt, et programmitöö perioodil 2021–2027 kasutusele võetud lihtsustusmeetmed on olnud positiivsed ja aidanud suuresti vähendada halduskoormust võrreldes eelmise programmitöö perioodiga. Lihtsustatud menetluste hulgas on kindlasummalised osamaksed, lihtsam aruandlusprotsess ja e-toetuste süsteem. Tänu nendele muudatustele on haldus- ja taotlemismenetlused lihtsamad.

Kindlasummaliste maksete kasutuselevõtt peaks samuti aitama lihtsustada lõpparuannete esitamist (ja parandada nende kvaliteeti), mis on mõnele toetusesaajale endiselt keeruline. Vähem positiivne oli sidusrühmade arvates aga see, et komisjoni tasandil hakati kasutama reisi- ja majutuskulude standardiseeritud ühikuhindu. See on sellepärast, et tihtipeale ei vasta need ühikuhinnad tegelikele turuhindadele. Lisaks on finantsaruandluse seisukohast endiselt keeruline pidada kaht eraldi raamatupidamisarvestust (st ühelt poolt tegelikel kuludel põhinev arvestus ja teisalt standardiseeritud ühikuhindadel põhinev arvestus). See suurendab keerukust, eeskätt avaliku sektori asutuste puhul.

Peale selle on praeguses programmis võrreldes 2014.–2020. aasta programmiga paremini tagatud rahaliste vahendite tõhus kasutamine, sest rahastatud tegevuste tulemuslikkust hinnatakse struktureeritumal viisil. See on märkimisväärne edasiminek võrreldes eelmise programmitöö perioodiga. 2021.–2027. aasta programmi tulemuslikkuse jälgimise raamistikus toetatakse jõupingutusi, et tagada programmi jätkuv suutlikkus täita toetusesaajate vajadusi ja reageerida tekkivatele probleemidele.

Võimalusi programmi kulutasuvuse parandamiseks pakub endiselt koostöö olemasolevate võrgustikega, näiteks Euroopa õigusalase koolituse võrgustikuga. Nagu rõhutati 2014.–2020. aasta programmi järelhindamisel, võimaldavad need võrgustikud toetusesaajatel korraldada suuremahulisi üritusi ja jõuda rohkemate inimesteni väiksemate kuludega; see tagab omakorda mastaabisäästu.

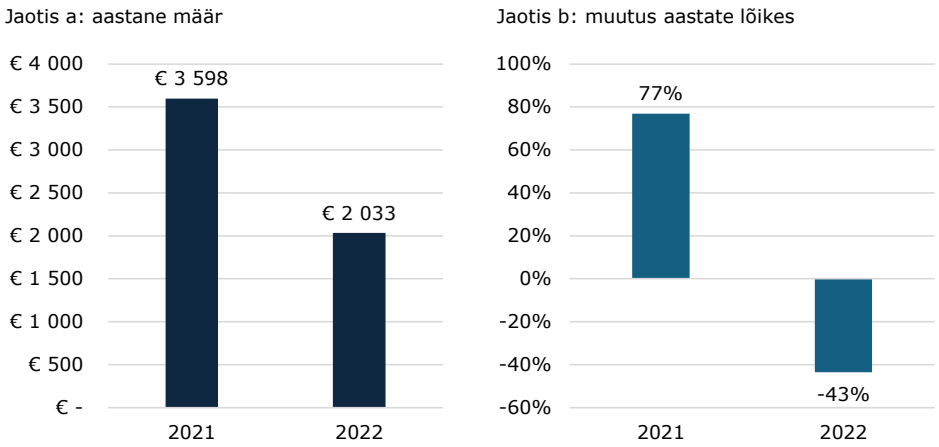
Programmi tõhusust on mõjutanud ka mitu välistegurit. Eeskätt juhtisid sidusrühmad tähelepanu majanduslikele ja poliitilistele teguritele (nt inflatsioonisurve, mille tõi kaasa Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu). 2022. aasta algusest ei peetud COVID-19 pandeemiast tingitud probleeme enam murekohaks, sest programmi raames õnnestus kiiresti ja paindlikult võtta leevendusmeetmeid. Pikaajalises perspektiivis COVID-19 isegi suurendas õigusprogrammi alusel rahastatud projektide tõhusust, kuna see kiirendas digitaliseerimist[35].

Mis puudutab praeguse õigusprogrammi raames koolitusel osalenud kohtutöötajate arvu, siis nähtub tulemustest, et ajavahemikul 2021–2022 kulutasuvus üldjoontes paranes[36].

Joonis 6. Kulutasuvuse määr – koolitatud kohtunike ja kohtutöötajate arv (2021–2027)

[35] Analüüsitud perioodi jooksul rahastatud projektidest ligikaudu 29 % puhul suunati rahalised vahendid ümber selleks, et toetada digiüleminekut ja katta IT-toega seotud kulusid.

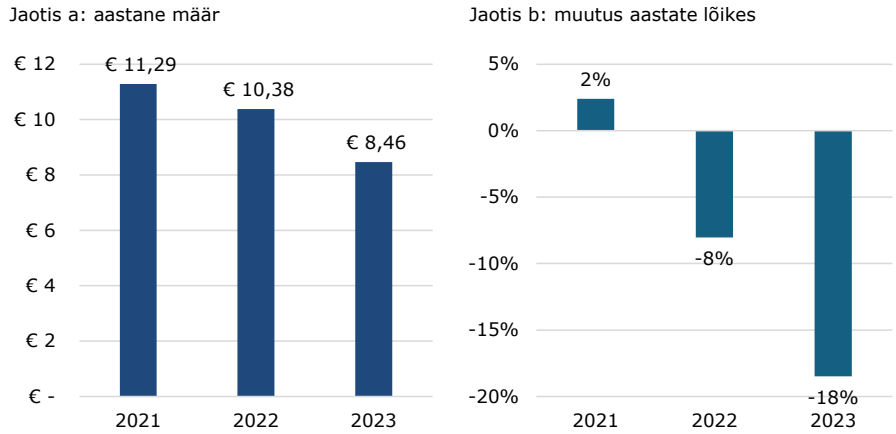
[36] Kõnealuse määra järsk tõus 2021. aastal pööras kulutasuvuse paranemise suundumuse ümber. See võis olla tingitud eri põhjustest, sealhulgas võimalikud muutused programmi rakendamisel, suuremad kulud või välistegurid. 2022. aastal kõnealune määr vähenes ja taastus võrreldes 2021. aasta kõrge tasemega peaaegu 2020. aasta tasemele, mis tagas suurema kulutasuvuse.

Allikas: programmi kohta kogutud andmed (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat). Märkus: 2023. aasta andmed ei olnud analüüsi tegemise ajal veel kättesaadavad.

Mis puudutab ECRISe teabevahetustoimingute arvu, siis nähtus andmetest, et kulutasuvus perioodil 2021–2023 suurenes. Perioodi 2014–2023 koondandmete kohaselt kulutasuvus valdavalt paranes, arvestades et kulud iga ECRISe teabevahetustoimingu kohta kahanesid järjepidevalt.

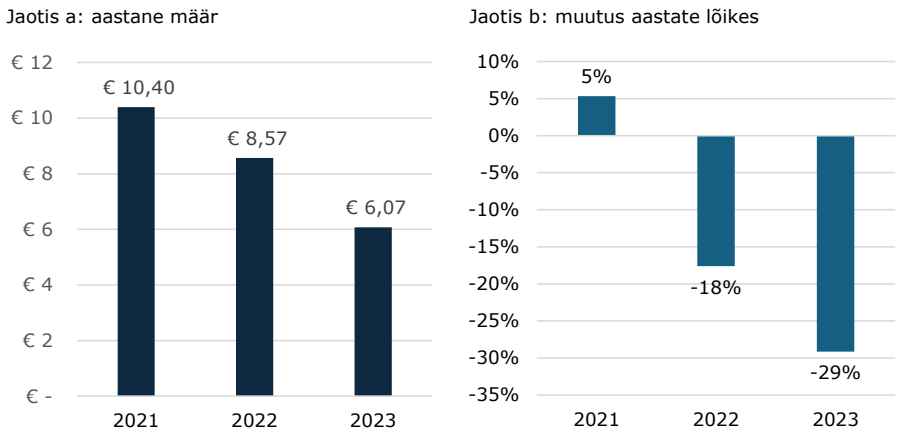
Joonis 7. Kulutasuvuse määr – ECRISe teabevahetustoimingud (2021–2027)

Allikas: ECRISe kohta kogutud andmed (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat).

Kui vaadelda e-õiguskeskkonna portaali individuaalsete külastuste arvu, siis vaatamata sellele, et 2021. aastal kulud lühiajaliselt suurenesid, suudeti järgnenud aastatel programmi raames kulutasuvust selle näitaja puhul oluliselt parandada, kusjuures 2023. aastaks olid kulud iga külastuse kohta märkimisväärselt vähenenud. See osutab sellele, et programmi raames õnnestus kavandatud tulemused aja jooksul saavutada üha tõhusamalt, pidades silmas et kulud e-õiguskeskkonna portaali iga külastuse kohta vähenesid suurel määral.

Joonis 8. Kulutasuvuse määr – individuaalsed veebisaidikülastused e-õiguskeskkonna portaalis (2021–2027)

Allikas: e-õiguskeskkonna portaali kohta kogutud andmed (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat).

2.3. Sidusus

2014.–2020. aasta õigusprogramm

Järelhindamise tulemuste kohaselt saavutati 2014.–2020. aasta programmi eesmärgid üldiselt sidusal viisil. Eeskätt aitas programm i) edendada põhiõiguste kaitset, ii) tagada tõhusad õiguskaitsevahendid, iii) edendada õigusalast koolitust ning iv) soodustada koostööd teisi ELi rahastamisprogramme dubleerimata. Uuringu tulemuste kohaselt on programmiga pakutud ainulaadsel viisil sidusrühmade konkreetsetele vajadustele vastavat rahastust. 70 % vastanud toetusesaajatest märkis, et ilma õigusprogrammita ei oleks nad suutnud kaasata muid ELi rahalisi vahendeid.

Programmitöö tasandil leidis ELi narkostrateegia[37] hindamisel kinnitust, et 2014.–2020. aasta õigusprogramm täiendas muid algatusi ELi uimastipoliitika valdkonnas. Õigusprogrammiga rahastatud sekkumismeetmetes keskenduti konkreetselt õigusalasele koostööle ja kuritegude ennetamisele ehk valdkondadele, mis ei kuulu ELi Sisejulgeolekufondi[38] alla[39]. Kuigi programmi raames rahastatud sekkumismeetmed ei kattunud ELi Sisejulgeolekufondist rahastatud algatustega, kinnitasid õigusprogrammi sidusrühmad sellegipoolest, et ELi uimastipoliitikaga seotud sekkumismeetmed sobivad märksa paremini Sisejulgeolekufondi alla (mis kinnitab seega, et 2021.–2027. aasta programmi puhul oli põhjendatud suunata kõnealused meetmed Sisejulgeolekufondi).

Peale selle aidati õigusemõistmise digitaliseerimisele suunatud projektidega kaasa riiklike digiülemineku algatuste elluviimisele. Hindamisel tehti kindlaks, et programmil on selles valdkonnas koostoime Euroopa ühendamise rahastuga[40] – Euroopa ühendamise rahastu raames ellu viidud digitaristuprojektide rahastamisel võeti arvesse internetipõhise õigusalase koolituse edendamise projekte, mida rahastati õigusprogrammi alusel.
Samuti oli õigusprogrammil märkimisväärne koostoime ELi õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmiga,[41] osalt tänu tihedale koordineerimisele kahe programmi eest vastutavate komisjoni talituste vahel. Tiheda koordineerimisega õnnestus rahastamistaotluste hindamine õigusprogrammis ning õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmis omavahel vastavusse viia.

[37] ELi narkostrateegia (2013–2020) lõpphindamine, kättesaadav aadressil https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/daf5ddf5-cd52-11ea-adf7-01aa75ed71a1.
[38] Määrus (EL) 2021/1149.
[39] 2014.–2020. aasta õigusprogrammi ja Sisejulgeolekufondi vastastikust täiendavust kinnitati ka fondi vahehindamisel (SWD(2018) 341).
[40] Määrus (EL) nr 1316/2013.
[41] Määrus (EL) nr 1381/2013.

2021.–2027. aasta õigusprogramm

2021.–2027. aasta õigusprogrammi alusel rahastatud meetmed ja nende meetmete eesmärgid olid andmete kohaselt kooskõlas ELi õigusalaste poliitikapõhimõtetega. Praeguse programmi alusel rahastatavates meetmetes keskendutakse võrreldes varasema programmi (2014–2020) alusel rahastatud meetmetega suuremal määral e-õiguskeskkonnale, kohtusüsteemide digitaliseerimisele ja piiriülese teabevahetuse vahenditele. Sidusrühmadega konsulteerimisel leidis kinnitust, et seni on praegune programm olnud kooskõlas ka liikmesriikide poliitikapõhimõtetega selles valdkonnas[42].

Osalt tänu sellele, et 2021.–2027. aasta õigusprogrammis keskendutakse kolmele erieesmärgile,[43] on programm sidus ja loodud on koostoime muude rahastamisprogrammidega, näiteks kodakondsuse, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmiga,[44] eeskätt mis puudutab kuriteoohvritele ja muudele haavatavatele rühmadele pakutavat tuge. Lisaks, kuna praegune programm on liikmesriikidele suurel määral abiks ELi olemasolevate rahastamisvahendite ja IT-süsteemide kasutamisel, on 2021.–2027. aasta programmil vastastikune täiendavus ja koostoime programmidega, mille raames tegeletakse nii ELi tasandi IT-süsteemide kui ka liikmesriikide kohtusüsteemide digitaliseerimise küsimustega (nt programm „Digitaalne Euroopa“,[45] tehnilise toe instrument[46] ning taaste- ja vastupidavusrahastu[47]).

2021.–2027. aasta õigusprogramm on samuti kooskõlas ELi rahvusvaheliste kohustuste ja eesmärkidega, näiteks kestliku arengu eesmärgid (eeskätt eesmärk nr 16[48]).

Lisaks tuleb märkida, et vaid väike osa toetusesaajatest oli veendunud, et ilma õigusprogrammita saaksid nad kaasata ELi rahalisi vahendeid muudest allikatest, kusjuures kõige optimistlikumad olid selle võimaluse osas avaliku sektori asutused ja kõrgharidusasutused. Kodanikuühiskonna organisatsioonid märkisid, et programmi lõpetamise korral oleks neil väga väike tõenäosus saada rahastust muudest allikatest.

2.4. ELi lisaväärtus

2014.–2020. aasta õigusprogramm

Sidusrühmadega konsulteerimisel selgus, et ilma õigusprogrammita ei oleks toetusesaajatel olnud võimalik oma projekte ellu viia[49]. Toetusesaajad osutasid eeskätt sellele, et riikliku rahastamise korral oleks projektide geograafiline ulatus olnud väiksem. Kui projekte oleks rahastatud üksnes riiklikest vahenditest, oleks nende temaatiline ulatus olnud samuti piiratud. Toetusesaajate arvamuse kohaselt on riiklik rahastamine tavaliselt suunatud konkreetsetele rühmadele, näiteks teatud liiki süüteo ohvritele. Õigusprogrammi peeti selles osas aga paindlikumaks. Samuti tõdesid toetust saanud organisatsioonid, et ilma ELi rahaliste vahenditeta ei oleks neil olnud piisavat suutlikkust suurema ulatusega projektide elluviimiseks.

Arvamusel, et ilma õigusprogrammita oleksid nad saanud kasutada riiklikku rahastamist, olid sidusrühmade hulgas eeskätt avaliku sektori asutused, nagu kohtud, ministeeriumid ja kõrgharidusasutused. Kodanikuühiskonna organisatsioonid olid aga vähem kindlad, kas nad oleksid saanud rahastust muudest allikatest. Üks põhjus, miks toetusesaajad 2014.–2020. aasta

[42] Vastavalt õigusprogrammi komitee liikmetelt (kes on üldiselt liikmesriikide justiitsministeeriumide esindajad) saadud tagasisidele.
[43] Määruse (EL) 2021/693 artikli 3 lõige 2.
[44] Määrus (EL) 2021/692.
[45] Programm „Digitaalne Euroopa“ (määrus (EL) 2021/694).
[46] Tehnilise toe instrument (määrus (EL) 2021/240).
[47] Taaste- ja vastupidavusrahastu (määrus (EL) 2021/241).
[48] Kestliku arengu eesmärk nr 16: „kestliku arengu saavutamiseks toetada rahumeelseid ja kaasavaid ühiskondi, tagada kõigile õiguskaitse ning luua kõigil tasanditel tõhusad, vastutustundlikud ja kaasavad institutsioonid“.
[49] See järeldus kajastub veebiuuringu tulemustes. Vaid 9 % uuringus osalenud toetusesaajatest olid kindlad, et ilma õigusprogrammita oleks liikmesriigi eelarve olnud piisav alternatiivne rahastamisallikas.

õigusprogrammist ELi rahastust taotlesid, on muu hulgas see, et riigi tasandi rahastamisvahendid on spetsiifilised,[50] mis seab sidusrühmade arvates liigseid piiranguid.

Õigusprogrammi komitee liikmetelt saadud tagasisides käsitleti nende piirangute konteksti ja tehti kindlaks kaks valdkonda, kus 2014.–2020. aasta õigusprogramm aitas tagada liikmesriikidele võrdsed tingimused. Esiteks osutati lisaväärtusele, mis on saadud tänu programmist kaasrahastatud koolituskursustele, mida programmi sidusrühmad pidasid väga väärtuslikuks ja mõjusaks. Teiseks mainiti programmi panust justiitssüsteemide digitaliseerimisse ning koostalitlusvõime suurendamisse teiste liikmesriikide justiitssüsteemidega. Digitaliseerimine osutus iseäranis oluliseks COVID-19 pandeemia tõttu tekkinud probleemide lahendamisel.

2021.–2027. aasta õigusprogramm

2021.–2027. aasta õigusprogrammil on endiselt ainulaadne lisaväärtus, mida on keeruline saavutada riigi tasandil. Programmi lisaväärtus on märksa suurem kui see väärtus, mille liikmesriigid saavutaksid üksinda tegutsedes. Toetusesaajad on endiselt arvamusel, et vaatamata alternatiivsete rahastamisallikate olemasolule[51] on õigusprogrammiga pakutav toetus oma ulatuselt ja mõjult ainulaadne. Seni on programm võimaldanud organisatsioonidel ellu viia ulatuslikke tegevusi, milleks oleks muul juhul kulunud aastaid või mida oleks saanud muul juhul korraldada oluliselt väiksemas mahus. Enamikul juhtudel ei olnud saadaval riikliku rahastamise võimalusi, et saada samasugust toetust ELi õiguspoliitika rakendamiseks, näiteks piiriüleseks digitaliseerimiseks või loomupäraselt piiriüleseks tegevuseks. Toetusesaajad juhtisid tähelepanu, et programm aitab kiirendada protsesse ja hõlbustada piiriüleseid projekte, mille ulatus ja maht oleks ilma programmi toetuseta piiratud. Seega aitab 2021.–2027. aasta õigusprogramm katta olulise rahastamispuudujääki, eeskätt valdkondades, mis nõuavad: i) rahvusvahelist koostööd ja ii) ohvriabi pakkumist.

Eeskätt peavad sidusrühmad ja osalejad oluliseks seda, et õigusprogramm soodustab ELi tasandi võrgustike loomist ja teadlikkuse suurendamist nendest võrgustikest, samuti võimaldab see väiksematel liikmesriikidel ellu viia projekte, mis käiksid neil muidu üle jõu. Perioodil 2014–2020 hõlmas piiriülest koostööd 69 % kõigist rahastatud projektidest ning perioodil 2021–2023 tõusis see näitaja 78 %-le, mis näitab, et programmis keskendutakse jätkuvalt eesmärgile suurendada ELi liikmesriikide eri õiguspraktikute koostööd. Suurenes ka institutsioonide osalus – kui perioodil 2014–2020 hõlmas 69 % õigusprogrammi projektidest ülikoole, riikide koolitusasutusi ja õigusasutusi, siis perioodil 2021–2023 kasvas see näitaja 78 %-le[52]. Sellest võib järeldada, et programmi lõpetamisel väheneks õigusalase tegevuse, eeskätt piiriüleseid algatusi hõlmava tegevuse ulatus tõenäoliselt märkimisväärselt.

2018. aasta mõjuhinnangus esitatud väited subsidiaarsuse põhimõtte kohta peavad endiselt paika. Mõjuhinnangus osutatud eesmärke on endiselt parem saavutada ELi tasandil, võttes arvesse i) piiriülest õigusalast koostööd takistavate probleemide püsivust; ii) paradigma muutust, mida on vaja tegelike muudatuste tegemiseks liikmesriikide õiguskultuuris ja kohtusüsteemide koostööks; ning iii) vajadust tagada, et liikmesriikide kohtud kohaldaksid liidu õigust sidusal viisil.

2021.–2027. aasta õigusprogrammi lisaväärtus seisneb ka sihipärasemas lähenemisviisis ning selles, et rohkem tähelepanu pööratakse digitaliseerimisele ja kasutatakse täiustatud

[50] Intervjuude käigus täpsustati, et riikliku rahastamise selline piiratud ulatus on seotud sihtotstarbeliste riiklike rahastamisprogrammide raames ette nähtud konkreetsete eelarvetega.
[51] Konsulteerimisel osutati kõige sagedamini nt eraõiguslikele üksustele, piirkondlikele ja riiklikele teadusprojektidele või muudele ELi tasandi võimalustele.
[52] Vastavalt tekstikaeveanalüüsi tulemustele.

järelevalvesüsteeme. Tänu neile täiustustele on praegune programm veelgi tulemuslikum ELi ja selle kodanike arenevate õigusalaste vajaduste täitmisel.

2.5. Asjakohasus

2014.–2020. aasta õigusprogramm

Hindamisel leidis kinnitust, et 2014.–2020. aasta õigusprogramm oli asjakohane, nagu tehti varem kindlaks nii 2014.–2020. aasta programmi vahehindamisel kui ka 2014.–2020. aasta programmi järelhindamise esimeses osas. Sidusrühmadega konsulteerimisel kinnitati, et programmiga täideti piisaval määral selle sihtrühmade vajadused. Nii edukad kui ka tagasilükatud taotlejad olid uuringutes nõus, et programm on asjakohane, kusjuures seisukohad ei olnud statistiliselt olulisel määral seotud taotlejate geograafilise asukoha ega organisatsiooni liigiga. Samuti kinnitasid toetusesaajad, et programmiga aidati täita riigi tasandi vajadusi[53].

Kolmandik kõigist toetusesaajatest osales kas jätkuprojektis või mõnes muus projektis – see osutab sellele, et programm on sidusrühmadele aja jooksul jätkuvalt asjakohane. Selline pikaajaline asjakohasus tuleneb osaliselt sellest, et programmi raames on võimalik kohandada prioriteete ja tegeleda tekkivate vajadustega, seda ka pärast tsiviilõiguse programmi,[54] kriminaalõiguse programmi[55] ning narkomaania ennetus- ja teavitusprogrammi[56] ühendamist.

COVID-19 pandeemia ajal leidis taas kord kinnitust programmi paindlikkus. Pikendustest teatamine, rahaliste vahendite ümberjaotamine ning üleminek kohapealselt projektitegevuselt veebipõhisele ja hübriidtegevusele võimaldas projekte ellu viia kogu pandeemia jooksul.

Vaatamata positiivsele tagasisidele ja kõrgele osalusmäärale märkisid sidusrühmad, et nad oleksid soovinud täiendavat tuge projektide tulemuste levitamisel.

Järelhindamise esimeses osas tehti kindlaks, et õigusprogrammi sihtrühma tuleks laiendada, eeskätt ohvrite õiguste valdkonnas tegutsevate kodanikuühiskonna organisatsioonide aktiivse toetamise abil. Käesoleval hindamisel aga ei saadud kindlaid tõendeid, mis seda vajadust põhjendaksid, arvestades et vaid vähestes vastustes osutati vajadusele kaasata sihtrühmadesse rohkem kinnipidamisasutusi ja vanglaametnikke. Need erinevad tulemused osutavad sellele, et praeguse õigusprogrammi raames tuleks hoolikalt jälgida, kas programm on asjakohane ohvrite õiguste valdkonnas tegutsevatele kodanikuühiskonna organisatsioonidele.

2021.–2027. aasta õigusprogramm

Osa 2021.–2027. aasta õigusprogrammi sekkumisloogikas kindlakstehtud vajadustest ja probleemidest on endiselt päevakorral ja vajavad tähelepanu. Seda kõike hoolimata teatavatest hiljutistest edusammudest selles valdkonnas. Näiteks nähtub ELi õigusemõistmise tulemustabeli[57] järeldustest ja hiljutistes Eurobaromeetri uuringutes[58] kogutud andmetest, et liikmesriigid on teinud edusamme oma justiitssüsteemide tulemuslikkuse tagamisel, kuid et arenguruumi veel on[59]. Endiselt on päevakorral mitu probleemi, nagu kohtusüsteemi tõhususe

[53] 84 % küsitletud toetusesaajatest uskus, et 2014.–2020. aasta õigusprogramm vastas nende riigi õigussektori vajadustele.
[54] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. septembri 2007. aasta otsus nr 1149/2007/EÜ, millega luuakse ajavahemikuks 2007–2013 üldprogrammi „Põhiõigused ja õigusasjad“ raames eriprogramm „Tsiviilõigus“ (ELT L 257, 3.10.2007, lk 16).
[55] Nõukogu 12. veebruari 2007. aasta otsus 2007/126/JSK, millega kehtestatakse ajavahemikuks 2007–2013 üldprogrammi „Turvalisus ja vabaduste kaitse” raames eriprogramm „Õigusemõistmine kriminaalasjades” (ELT L 58, 24.2.2007, lk 13).
[56] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. septembri 2007. aasta otsus nr 1150/2007/EÜ, millega luuakse ajavahemikuks 2007–2013 üldprogrammi „Põhiõigused ja õigusasjad“ raames eriprogramm „Narkomaania ennetus- ja teavitustegevus“ (ELT L 257, 3.10.2007, lk 23).
[57] Vt 2024. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Keskpangale, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele, COM(2024) 950.
[58] Eurobaromeetri kiiruuring nr 540, mis käsitles ELi riiklike justiitssüsteemide sõltumatust üldsuse arvamuse kohaselt, veebruar 2024. Selle Eurobaromeetri kiiruuringu jaoks koostati esindav valim vähemalt 15-aastastest ELi kodanikest ELi 27 liikmesriigis, Albaanias, Montenegros, Põhja-Makedoonias ja Serbias, ning uuring viidi läbi intervjuu kujul. Ajavahemikul 14.–27. veebruar 2024 tehti 29 484 telefoniintervjuud.
[59] Parandada saaks järgmist: i) vajadus vähendada kohtulõivudest tulenevat koormust, ii) tasuta õigusabi kättesaadavus, iii) vaidluste kohtuvälise lahendamise meetodite vabatahtliku kasutamise edendamine, iv) tugi, et tagada puuetega inimeste osalemine justiitssüsteemis

erinevused, kohtureformide ebaühtlane elluviimine ja takistused kodanike juurdepääsul õigusemõistmisele. Peale selle vajavad jätkuvalt püsivat tähelepanu sellised küsimused nagu piiriülene õigusalane koostöö ja õigusalase koolituse järjepidevus. Need praegused ja kujunevad vajadused tõestavad, et programmi eesmärgid seoses õigusalase koostöö, õigusalase koolituse ja õiguskaitse kättesaadavuse edendamisega on kogu ELis endiselt asjakohased.

Käesoleva hindamise jaoks kogutud andmed kinnitasid, et nagu 2014.–2020. aasta programmgi, vastab 2021.–2027. aasta õigusprogramm oma peamiste sidusrühmade, st toetusesaajate ja võimalike toetusesaajate vajadustele. Ühelt poolt vastab programm nende ootustele ning teisalt on see kesksel kohal riigi tasandi õigussektori vajaduste rahuldamisel. Lisaks kinnitasid toetusesaajad, et nende projektide väljundid aitavad omakorda täita nii asjaomaste õigussektori sihtrühmade kui ka laiema ühiskonna vajadusi.

Kõik see osutab sellele, et õigusprogrammi erieesmärgid[60] on jätkuvalt asjakohased. Praeguse programmi ülesehitusel on võrreldes eelmise programmi ülesehitusega märkimisväärne lisaväärtus, eeskätt suurema ühtlustatuse ja sihipärasuse tõttu. Tänu sellele, et 2021.–2027. aasta õigusprogrammist jäeti välja uimastipoliitika, keskendutakse programmis sedavõrd rohkem kolmele erieesmärgile, mis on õigusvaldkonnas keskse tähtsusega; see võimaldab tagada suurema mõju programmi põhivaldkondades.

Veel üks põhitegur, tänu millele on programm viimastel aastatel säilitanud oma asjakohasuse toetusesaajate ja sihtrühmade jaoks, on suutlikkus kasutada ära digitehnoloogia potentsiaali. See on iseäranis oluline arvestades, et liikmesriikide edusammud oma justiitssüsteemide digitaliseerimisel on ebaühtlased ja lähenemisviis mõnel juhul killustatud. Kuigi ELi liikmesriikide justiitssüsteemide digitaliseerimine ei ole õigusprogrammi erieesmärkide hulgas, on õigusemõistmise digitaliseerimine valdkondadevahelisel viisil seotud kõigi kolme erieesmärgiga ning suurendab kohtumenetluste kättesaadavust, tõhusust ja ühendatust kogu ELis.

Justiitssüsteemide digitaliseerimine võib aidata luua õigusalaseid ökosüsteeme, mis on vastupanu- ja kohanemisvõimelisemad ning kooskõlas ELi laiemate digiülemineku eesmärkidega. See aitab lõppkokkuvõttes suurendada üldsuse usaldust kohtusüsteemi vastu ja Euroopa õigusruumi sidusust. Õigusemõistmise digitaliseerimisega kaasnevad nii uued võimalused kui ka probleemid ning digiülemineku tingimustes muutuvad selle valdkonna vajadused. Eeskätt toob üha suurem digivahendite kasutamine kaasa vajaduse tegeleda probleemidega, mis on seotud küberturvalisusega, andmekaitsega, tehisintellektirakendustega ning õigusemõistmises kasutatavate digivahendite eetiliste külgedega.

Sidusrühmad ja toetusesaajad märkisid, et on juba mitu valdkonda, kus õigusemõistmise digitaliseerimise rahastamine oleks äärmiselt kasulik, pidades silmas nii teemavaldkondi (tehisintellekti reguleerimine, autoriõiguste rikkumine, võitlus küberkiusamise vastu ja läbipaistvuse tagamine digikeskkonnas) kui ka tegevuste liike, näiteks digioskuste koolitust õigusvaldkonna spetsialistidele[61].

On veel arenguruumi, et tagada strateegilisem ja sihipärasem lähenemisviis, mis võimaldaks tegeleda i) probleemiga, et õigusemõistmise digitaliseerimise tase on liikmesriigiti erinev, ning ii) kõigi võimalustega, mida pakub kiiresti muutuv digikeskkond.

---

spetsialistidena, ning v) õiguskaitse kättesaadavuse hõlbustamine elektrooniliste vahendite abil, arvestades, et ELi liikmesriikide justiitssüsteemide digitaliseerimise tase on endiselt ebaühtlane. Peale selle on alates 2020. aastast jätkuvalt suurenenud piiriüleste kuritegude arv, mis tähendab, et piiriülene õigusalane koostöö muutub üha olulisemaks.

[60] Määruse (EL) 2021/693 artikli 3 lõige 2.

[61] See hõlmab järgmist: i) digivahendite väljatöötamine (nt selleks, et parandada teabevahetust, juurdepääsu teabele ja võrreldavate andmete kogumist); ii) tugi digivahendite praktilisel rakendamisel; iii) koostalitlusvõime parandamine ning iv) teadlikkuse suurendamine õigussektori digitaliseerimise võimalustest ja kasuteguritest.

3. Järeldused ja saadud kogemused

Üldjoontes saavutas 2014.–2020. aasta õigusprogramm oma eesmärgid. Käesoleva hindamise koondtulemuste kohaselt liigub ka 2021.–2027. aasta programm jõudsalt oma eesmärkide saavutamise poole.

Mõlemad programmid on seni aidanud oluliselt kaasa kohtutotsuste vastastikusele tunnustamisele liikmesriikides ning piiriülese koostöö parandamisele. Programmidega on tagatud pikaajaline mõju, et aidata edasi arendada liikmesriikide vastastikusel usaldusel ja koostööl põhinevat sidusat Euroopa õigusruumi. Mõlema programmi keskmes on **õigusalane koolitus, mis tagab koostoime**. 2014.–2020. aasta programmi raames pakuti nii riigisisese kui ka liidu õiguse teemalist koolitust tuhandetele kohtunikele, juristidele ja kohtutöötajatele; sellega soodustati ühise õiguskultuuri väljakujunemist liikmesriikides. 2021.–2027. aasta programmis tuginetakse nendele saavutustele, et ELi õiguskeskkonda veelgi arendada ja ühendada. **Õiguskaitse kättesaadavus, eeskätt haavatavatele rühmadele, on keskne eesmärk mõlemas programmis**. Rahastamisperioodil 2014–2020 tehti märkimisväärseid jõupingutusi, et vähendada õiguskaitse kättesaadavuse takistusi, ning sellega täiustati raamistikke ja parandati tõrjutud isikute kaitset. Nendel edusammudel põhineb 2021.–2027. aasta programmi lähenemisviis, mis tagab, et saadud kogemuste alusel aidatakse jätkuvalt kaasa õiglasema ja kaasavama ELi õigussüsteemi väljakujundamisele. **Veel üks valdkond, kus kaks programmi üksteist vastastikku täiendavad, on justiitssüsteemide digitaliseerimine**. Perioodil 2014–2020 täiustati veelgi digivahendeid, näiteks Euroopa e-õiguskeskkonna portaali, mille arendamist 2021.–2027. aasta programmis jätkatakse. See hõlbustab juurdepääsu õigusalasele teabele ja soodustab piiriülest koostööd. 2021.–2027. aasta programm tugineb sellele alusele ning selle raames jätkatakse digialgatuste laiendamist ja õigusalase koostöö mehhanismide ajakohastamist. Selline jätkuvus aitab omakorda saavutada ELi laiemaid digiülemineku eesmärke ning suurendada justiitssüsteemi tõhusust ja kättesaadavust.

Mõlema programmiga on aidatud kaasa liidu õiguse õigele, sidusale ja järjepidevale kohaldamisele. Parimate tavade vahetuse lihtsustamisega soodustati 2014.–2020. aasta programmiga liikmesriikidevahelist koostööd, mis tagas omakorda liidu õiguse ühtlasema kohaldamise õiguspraktikute seas. See jätkuv koostoime suurendab ELi õigusaktide terviklikkust ja soodustab piiriülest õiguslikku sidusust, mida praeguses programmis edendatakse. Lisaks **toetatakse mõlema programmi alusel jätkuvalt õigusvaldkonna Euroopa võrgustikke ja kodanikuühiskonna organisatsioone**. Rahaline toetus sellistele võrgustikele nagu Euroopa õigusalase koolituse võrgustik võimaldab tagada kestliku koostöö ja suutlikkuse suurendamise kogu ELis. Tänu sellele on projektidel pikaajaline mõju ja liikmesriigid teevad tihedamat koostööd. Selline jätkuv toetus aitab tagada, et õiguspraktikud ja -organisatsioonid üle kogu ELi saavad osaleda püsivas tulemuslikus õigusalases koostöös.

Tõhususe hindamise tulemuste kohaselt **kaalub programmidest saadav kasu kaasnevad kulud üles**. Toetusesaajatele antud otsene rahastus tõi projektitegevuste sihtrühmadele kohest ja käegakatsutavat kasu.

ELi rahastamis- ja hankeportaali ning e-toetuste süsteemi kasutuselevõtuga lihtsustati 2014.–2020. aasta õigusprogrammi haldusprotsesse ning muudeti taotlemisprotsess ja toetuste haldamine taotlejate jaoks lihtsamaks. 2021.–2027. aasta õigusprogrammi jaoks võetud uued lihtsustusmeetmed on andnud paljulubavaid tulemusi, kuigi praegu on liiga vara, et hinnata nende täielikku mõju, ning arenguruumi veel on. **On oluline, et komisjon pakuks ka edaspidi sellisel tasemel toetust ja juhendust nagu praegu** ning suurendaks enne uute koolitusmaterjalide väljatöötamist olemasolevate materjalide nähtavust. Kaaluda võiks ka sihipärase lisatoetuse pakkumist.

COVID-19 pandeemia ajendas digitehnoloogia kasutuselevõttu projektide elluviimisel. **Tänu digivahendite ulatuslikumale kasutusele jõuti** programmidega rahastatud tegevuste tulemusena **laiema sihtrühmani**. See omakorda tagas mastaabisäästu, arvestades, et rahastatud meetmed tõid sihtrühmadele kasu väiksemate kuludega.

Programmi eesmärgid olid programmitöö perioodil 2014–2020 **kooskõlas ELi poliitika ja prioriteetidega** ning **nii on see ka praegu, ehkki rohkem tähelepanu pööratakse digitaliseerimisele**. Samuti on rahastatud meetmed kooskõlas riigi tasandi poliitikapõhimõtetega ning muude ELi rahvusvaheliste kohustuste ja eesmärkidega, näiteks kestliku arengu eesmärkidega.

Õigusprogrammiga tagatakse mitmesuguste olemasolevate ELi rahastamisvahendite suur sidusus. Suurem sidusus tuleneb ka sellest, et praeguses programmis keskendutakse kolmele erieesmärgile. Tagantjärele mõeldes ja sidusrühmadelt saadud tagasisidest lähtudes oli uimastipoliitika erieesmärgi üleviimine õigusprogrammist Sisejulgeolekufondi asjakohane samm.

2021.–2027. aasta programmiga aidatakse liikmesriikidel välja töötada riigisiseseid vahendeid, et luua vajalikud liidesed kogu ELi hõlmavate süsteemide ja riigisiseste süsteemide vahel. Sellega seoses tehti kindlaks, et õigusprogrammil on suurim koostoime ühelt poolt programmiga „Digitaalne Euroopa“ ning teisalt taaste- ja vastupidavusrahastu investeeringutega digitaliseerimise valdkonnas. Digiprojektide rahastamisel tuleks selgelt kindlaks teha IT-taristu ja koolitusega seotud vajadused ELi, riigi ja kohalikul tasandil, et saavutada olemasolevate ja edasiste investeeringute täielik potentsiaal.

Vaid väike osa toetusesaajatest usub, et ilma õigusprogrammita suudaksid nad kaasata ELi rahalisi vahendeid muudest allikatest. **Kodanikuühiskonna organisatsioonidel oleks programmi lõpetamise korral väga väike tõenäosus saada rahastust muudest allikatest.**

2014.–2020. aasta õigusprogrammi raames rahastati tegevust, millel oli selline mõju, mida liikmesriigid ei oleks saavutanud üksi tegutsedes. Praegusel programmitöö perioodil tagab **õigusprogramm** ELi tasandi küsimustele ja vajadustele keskendudes **ainulaadse lisaväärtuse, mida oleks keeruline saavutada riigi tasandil**.

2014.–2020. aasta õigusprogrammi lisaväärtus kajastub tegevuste geograafilises ulatuses, sisus ja mahus. Programmi rahastuseta oleks sidusrühmadel kulunud märksa rohkem aega ja vaeva suutlikkuse suurendamiseks. **Programmiga aidati tagada võrdsemad tingimused õigusalase koolituse, IT-süsteemide koostalitlusvõime ja digitaliseerimise valdkonnas**. Kohtunikud, kohtutöötajad ja liikmesriikide kohtusüsteemid said suurt kasu koolitusest ja investeeringutest digivõimekusse.

2021.–2027. aasta programmil on oluline roll protsesside kiirendamisel ja piiriüleste projektide hõlbustamisel. Mõningate toetusesaajate arvamuse kohaselt oleks nende piiriüleste projektide ulatus ja maht ilma programmi toetuseta piiratud ja mõnel juhul ei eksisteeriks neid üldse. Samuti peetakse õigusprogrammi iseäranis oluliseks seepärast, et **sellega aidatakse luua ELi tasandi võrgustikke – ja suurendada teadlikkust nendest võrgustikest – ning võimaldatakse väiksematel liikmesriikidel viia ellu projekte, mida nad muul juhul ette võtta ei saaks**.

Programmi lõpetamine viiks tõenäoliselt õigustegevuse ulatuse märkimisväärse vähenemiseni ELis, eeskätt mis puudutab piiriüleseid algatusi, arvestades et programmiga kaetakse väga oluline rahastamispuudujääk. **2021.–2027. aasta õigusprogrammi lisaväärtus seisneb ka sihipärasemas lähenemisviisis, suuremas tähelepanus digitaliseerimisele ja täiustatud järelevalvesüsteemis**. Tänu neile täiustustele on praegune programm veelgi tulemuslikum ELi ja selle kodanike arenevate õigusalaste vajaduste täitmisel.

Osalt tänu ühtlustatumale ja sihipärasemale ülesehitusele on 2021.–2027. aasta õigusprogramm jätkuvalt väga asjakohane ning see on kooskõlas vahehindamise ja eelmise programmi järelhindamise tulemustega. **Programmi erieesmärgid on endiselt äärmiselt asjakohased** laiema õigusvaldkonna **toetusesaajate ja sihtrühmade vajaduste suhtes**.

Kui programmiga õnnestub ELi lisaväärtust veelgi suurendada, võib sel olla keskne roll järgmise rahastamisperioodi seniste lünkade täitmisel.